

ZOOTEKNİ

- II -

**Küçükbaş Hayvan Yetiştiriciliği
Kanatlı Hayvan Yetiştiriciliği**

Editörler

Prof. Dr. Ali AKMAZ

S.Ü. Veteriner Fakültesi

Veterinerlik Zootekni Anabilim Dalı

Prof. Dr. Şeref İNAL

S.Ü. Veteriner Fakültesi

Veterinerlik Zootekni Anabilim Dalı

Prof. Dr. Mustafa GARİP

S.Ü. Veteriner Fakültesi

Veterinerlik Zootekni Anabilim Dalı

2021

as atlas
akademi

atlas akademi yayınevi

ISBN: 978-605-7839-88-6

© 1. Baskı, Aralık 2021

© Copyright 2021, ATLAS AKADEMİ

Bu baskının bütün hakları Atlas Akademi'ye aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının
elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı,
çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

SERTİFİKA NO: 49704

Kapak ve Dizgi
Atlas Akademi Yayınevi

Baskı ve Cilt
Dizgi Ofset
Matbaacılar Sitesi 10451 Sk. No: 4
Tel: 0332 342 005 – 342 07 42
Karatay / Konya

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Editörler:

AKMAZ, Ali
İNAL, Şeref
GARİP, Mustafa

Anahtar Kelimeler:

Koyun Yetiştiriciliği, Keçi Yetiştiriciliği, Domuz
Yetiştiriciliği, Broiler Yetiştiriciliği, Yumurtacı Tavuk
Yetiştiriciliği, Kuluçka Bilgisi

Akademi Mah. Yeni İstanbul Cad.
No: 22 Selçuklu / KONYA
Tel: 0332 241 30 59

ZOOTEKNİ- II
Küçükbaş Hayvan Yetiştiriciliği
Kanatlı Hayvan Yetiştiriciliği

Editörler

Prof. Dr. Ali AKMAZ – Prof. Dr. Şeref İNAL – Prof. Dr. Mustafa GARİP

Yazarlar

KÜÇÜKBAŞ HAYVAN YETİŞTİRİCİLİĞİ
KOYUN YETİŞTİRİCİLİĞİ

Prof. Dr. Ali AKMAZ – Prof. Dr. Tamer ÇAĞLAYAN – Prof. Dr. Alper YILMAZ

KEÇİ YETİŞTİRİCİLİĞİ

Prof. Dr. Ali AKMAZ – Prof. Dr. Tamer ÇAĞLAYAN

DOMUZ YETİŞTİRİCİLİĞİ

Prof. Dr. Şeref İNAL – Prof. Dr. Tamer ÇAĞLAYAN – Prof. Dr. Mustafa GARİP

KANATLI HAYVAN YETİŞTİRİCİLİĞİ
BROYLER YETİŞTİRİCİLİĞİ

Doç. Dr. Süleyman DERE – Serdar GÜLER

YUMURTACI TAVUK YETİŞTİRİCİLİĞİ

Doç. Dr. Süleyman DERE – Serdar GÜLER

KULUÇKA BİLGİSİ

Prof. Dr. Kemal KIRIKÇI

ÖNSÖZ

Nüfus artışı ve beslenme sorunu bütün Dünya’da olduğu gibi Türkiye’de de üzerinde önemle durulan konulardan biridir. İnsanların dengeli beslenmesinde hayvansal kaynaklı besinlerin önemli bir yeri vardır. İnsanlar tarafından tüketilen hayvansal besinlerin önemli bir bölümü koyun ve keçi (küçükbaş) yetiştiriciliğinden sağlanmaktadır. Birçok bölgede meraların sığırıcılıktan çok küçükbaş yetiştiriciliği için elverişli olması, halkın beslenme alışkanlıklarına bağlı olarak koyun-keçi eti ve sütüne talebin daha fazla olması gibi nedenlerle; Türkiye’de küçükbaş yetiştiriciliği yaygın olarak yapılmaktadır.

Koyun ve keçi varlığı yönünden Dünya ülkeleri arasında ön sıralarda olan Türkiye et üretiminin; yaklaşık %8.88’i koyun, %3.33’ü keçi yetiştiriciliğinden (küçükbaş olarak toplam %12.21); süt üretiminin ise %6.5’i koyun, %2.53’ü keçi yetiştiriciliğinden (küçükbaş olarak toplam %9.03) elde edilmektedir (DİE, Tarım İstatistikleri Özeti 2018). Bu da halkın beslenmesi ve ülke ekonomisine önemli katkılar sağlamaktadır. Gerek sayısal ve gerekse üretilen ürünler yönünden önemli paya sahip olan küçükbaş yetiştiriciliğinden birim başına elde edilen ürünler, bu alanda ileri ülkelerle kıyaslandığında düşüktür. Bunun en önemli nedenleri arasında, popülasyonunun büyük çoğunluğunu genetik düzeyi düşük hayvanların teşkil etmesiyle birlikte, coğrafi koşullara bağlı bitki vejetasyonu, bilgi eksikliği ile ilişkili uygulanan bakım ve beslenme yetersizliklerini söyleyebiliriz. Koyun ve keçi yetiştiriciliği, genelde ekstansif yapılır ve ekonomik çiftlik hayvanları yetiştiriciliğinde, en az yatırım sermayesi ve en az masrafla yapılan yetiştiricilik koludur. Tropik ve subtropik iklim yapısına sahip bölgelerde, kırsal kesimde yaşayan halkın et ve süt ihtiyacını karşılayan önemli bir hayvancılık koludur. Bu bölgelerin dışında, ekim dışı dar alanların ve bağ-bahçe kenarlarının değerlendirilmesi amacıyla, özellikle aile işletmeciliği tarzında ve ailelerin süt ve et ihtiyacını karşılamak için küçük ölçekli süt verim karakterli küçükbaş yetiştiriciliği dünyanın birçok ülkesinde ve Türkiye’de de yaygındır.

Diğer türlere göre keçi yetiştiriciliğinin, önemini arttıran diğer bir yönü de: keçilerde genelde vücut yapısının küçük olması, sellülozu diğer çiftlik hayvanlarına göre daha iyi sindirmesi ve buna bağlı olarak kalitesiz kaba yem, mera ve otlakları daha iyi değerlendirmesi, ayaklarının anatomik yapısı sebebiyle oldukça engebeli, taşlık, kayalık çevre koşullarına daha iyi uyum

sağlaması ve varlığını sürdürmesi gibi özellikleri ile yetiştiricisine az masrafla, önemli gıda maddesi olan et ve süt ürünü sağlamaktadır. Ayrıca meralarda sığır ve koyunlarla birlikte otlatıldığında, meralardaki sığır ve koyunların değerlendiremediği kaba ve kalitesiz yem maddelerini değerlendirmekte ve meranın verimliliğini de gerek tükettiği besinler gerekse gübre yapısı sayesinde arttırmaktadır.

Koyun, keçi ve kanatlı yetiştiriciliği alanındaki bu kitap, hayvan yetiştiriciliği ile ilgili lisans ve lisansüstü eğitim-öğretim yapan öğrencileri, sahadaki teknik elemanları, yetiştiricileri ve ilgilileri bilgilendirmek amacıyla yazıma alınmıştır. Değerli bilim adamları ve ilgililerin olumlu ve olumsuz tepkilerine açık olduğumuzu ve bu alanda katkıda bulunma dileklerimizi bildiririz.

Yazarlar

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER	vii

KÜÇÜKBAŞ HAYVAN YETİŞTİRİCİLİĞİ

KOYUN YETİŞTİRİCİLİĞİ

GİRİŞ.....	5
1. KOYUN IRKLARININ SINIFLANDIRILMASI	9
1.1. Verim Yönlerine Göre Koyun Irkları	9
1.1.1. Sütçü Koyun Irkları	9
1.1.2. Etçi Koyun Irkları	9
1.1.3. Kombine Verimli Irklar.....	9
1.1.4. Yapağıcı Koyun Irkları	9
1.1.5. Etçi-Yapağıcı Koyun Irkları.....	9
1.1.6. Kürk Koyunları.....	10
1.2. Yapağı Tiplerine Göre Koyun Irkları	10
1.2.1. İnce Yapağlı Irklar	10
1.2.2. Orta İncelikli ve Melez Yapağlı Koyun Irkları.....	10
1.2.3. Kaba Uzun Yapağlı Koyun Irkları.....	10
1.2.4. Kaba Karışık (Halı-Kilim) Yapağlı Irklar	10
1.2.5. Kıl Koyunları.....	10
1.2.6. Kürk Tipi.....	10
1.3. Kuyruk Yapılarına Göre Koyun Irkları	10
1.3.1. Kısa Kuyruklu Koyun Irkları.....	10
1.3.2. Yağsız Uzun Kuyruklu Koyun Irkları.....	11
1.3.3. Yağlı Kuyruklu Koyun Irkları	11
1.3.4. Yarım Yağlı Kuyruklu Koyun Irkları	11
1.3.5. Uyluğu Yağlı Koyun Irkları	11
2. TÜRKİYE’DE YETİŞTİRİLEN KOYUN IRKLARI.....	13
2.1. Yerli Koyun Irkları.....	13
2.1.1. Yağlı Kuyruklu Koyun Irkları	13

2.1.1.1. Karaman Koyunu	13
2.1.1.1.1. Akkaraman Koyunu.....	13
2.1.1.1.2. Morkaraman Koyunu.....	15
2.1.1.1.3. Güney Karaman	16
2.1.1.2. İvesi Koyunu.....	17
2.1.1.3. Dağlıç Koyunu.....	19
2.1.1.4. Herik Koyunu	20
2.1.2. Yağsız Uzun Kuyruklu Koyun Irkları.....	21
2.1.2.1. Sakız Koyunu.....	21
2.1.2.2. Kıvırcık Koyunu	23
2.1.2.3. Karayaka Koyunu	25
2.1.2.4. Gökçeada (İmroz) Koyunu	26
2.1.3. Uyluğu Yağlı Koyun Irkları	27
2.1.3.1. Tuj Koyunu.....	27
2.2. Melez Koyun Irkları ve Tipleri	28
2.2.1. Merinos Melezleri.....	28
2.2.1.1. Karacabey Merinosu	29
2.2.1.2. Konya (Anadolu) Merinosu.....	31
2.2.1.3. Malya Koyunu	32
2.2.2. Tahirova Koyunu	34
2.2.3. Ege Koyunu (Sönmez Koyunu).....	35
2.3. Yöresel Koyun Irkları ve Tipleri.....	36
2.3.1. Hemşin Koyunu.....	36
2.3.2. Ödemiş Koyunu.....	37
3. BAZI YABANCI KOYUN IRKLARI.....	41
3.1. Merinos Koyunu.....	41
3.2. Ost Friz Koyunu.....	41
3.3. Teksel Koyunu	43
3.4. Ramboillet Koyunu	44
3.5. Karagül Koyunu	45
3.6. Romanov Koyunu	47

4. TÜRKİYE’DE YABANCI KOYUN IRKLARI İLE YAPILAN MELEZLEME ÇALIŞMALARI.....	49
4.1. Merinos Melezleri	49
4.1.1. Karacabey Merinosu (1934-1950).....	50
4.1.2. Konya (Orta Anadolu) Merinosu (1950-1963).....	51
4.1.3. Doğu Anadolu Merinosu (1969-1980).....	52
4.2. Ost Friz (Doğu Friz) Melezleri	53
4.2.1. Tahirova Koyunu (1969-1980).....	53
4.3. Ile de France Melezleri	55
4.3.1. Ramlıç Koyunu (1969-1980).....	55
4.3.2. Diğer Ile de France Melezleri.....	57
4.4. Texel Melezlemeleri.....	57
4.4.1. Texel X Kıvrıcık Melezlemeleri (1969-1975).....	57
4.5. Hampshire Down (İngiltere orijinli) ve Alman Siyah Başlı Etçi Koyun Irkları Melezlemeleri (1987-2000).....	57
4.5.1. HASAK.....	58
4.5.2. HASIV	59
4.5.3. HASMER.....	59
4.5.4. Hampshire Down ve Alman Siyah Baş ile Karacabey Merinosu Melezlemeleri	61
4.6. Lincoln Irkı İle Yapılan Melezlemeler (1987-2000)	61
4.6.1. LİNMER	61
4.6.2. Lincoln Irkı ile Yapılan Diğer Melezlemeler	62
4.7. Romanov Saf Yetiştirme ve Melezlemeler (2000-...).....	62
5. KOYUN YETİŞTİRİCİLİĞİNDE SÜRÜ YÖNETİMİ	63
5.1. Koyunların ve Koçların Sıfata Hazırlanması	63
5.1.1. Ayıklama	63
5.1.2. Seleksiyon	65
5.1.3. Hastalıklara Karşı Koruyucu Önlemler.....	69
5.1.4. Koyunlarda ve Koçlarda Koç Katımı Öncesi Besleme.....	70
5.2. Koyunların Tohumlanması	73
5.2.1. Serbest Sıfat.....	75
5.2.2. Sınıf Usulü Sıfat	75

5.2.3. Elde Sıfat.....	75
5.3. Gebelik Döneminde Bakım ve Besleme.....	76
5.3.1. Gebelik Döneminde Bakım.....	76
5.3.2. Gebelik Döneminde Besleme.....	78
5.4. Doğum ve Laktasyon Döneminde Bakım ve Besleme.....	81
5.4.1. Doğum ve Laktasyon Döneminde Bakım.....	81
5.4.2. Laktasyon Döneminde Besleme.....	84
6. KUZULARDA BAKIM VE BESLEME.....	87
6.1. Kuzularda Bakım.....	87
6.2. Kuzularda Besleme.....	88
6.2.1. Kuzuların Süt İkame Yemleri İle Beslenmesi.....	91
7. KOYUN YETİŞTİRİCİLİĞİNDE VERİM KONTROLLERİ.....	93
7.1. Döl Verimi Kontrolü.....	93
7.2. Et Verimi Kontrolü.....	94
7.3. Süt Verimi Kontrolü.....	95
7.4. Yapağı Verimi Kontrolü.....	98
8. KOYUNCULUKTA YETİŞTİRME (BİRLEŞTİRME) METOTLARI.....	101
8.1. Saf Yetiştirme.....	101
8.2. Melezleme.....	102
8.2.1. Çevirme Melezlemesi.....	102
8.2.2. Kombinasyon Melezlemesi.....	104
8.2.2.1. Basit Kombinasyon Melezlemesi.....	104
8.2.2.2. Kombinasyon (Bileşik) Melezlemesi.....	105
8.3. Kullanma Melezlemesi.....	105
9. KOYUNLARDA DAVRANIŞ VE OTLATMA.....	107
9.1. Sosyal Davranışlar.....	107
9.1.1. Mizaç.....	108
9.1.2. Mücadele (Agnostik) Davranışları.....	108
9.1.3. Üreme Davranışları.....	109
9.2. Beslenme Davranışları.....	109
9.2.1. Koyunların Otlatılması.....	109
9.2.2. Koyunlarda Otlatmanın Özellikleri.....	110

9.3. Doğum ve Analık Davranışları	112
10. YAPAĞI BİLGİSİ	113
10.1. Yapağının Önemi	113
10.2. Koyunların Kırkımı	114
10.2.1. Kırklıkla Kırkım	115
10.2.2. Makine ile Kırkım.....	115
10.2.3. Kimyasal Kırkım	116
10.3. Yapağı Gömleklerinin Hazırlanması ve Saklanması	116
10.4. Yapağı Kılının Histolojik Yapısı.....	117
10.4.1. Kutikula.....	117
10.4.2. Korteks	118
10.4.3. Medulla	119
10.5. Yapağıda Kıl Çeşitleri	119
10.5.1. Hakiki Kıl.....	120
10.5.2. Medullalı Kıl	120
10.5.3. Karışık Kıllar	121
10.5.4. Kemp Kılı.....	121
10.6. Yapağının Morfolojik Özellikleri.....	122
10.6.1. İncelik	122
10.6.2. Uzunluk.....	123
10.6.3. Kıvrım (Ondülasyon).....	124
10.6.4. Sortiment (Yapağıda Kalite Sınıflaması)	126
10.6.4.1. Alman Sistemi.....	127
10.6.4.2. İngiliz Sistemi	127
10.6.4.3. Amerikan Sistemi.....	128
10.7. Yapağının Fiziksel Özellikleri	128
10.7.1. Mukavemet (Dayanıklılık)	128
10.7.2. Elastikiyet (Uzama Kabiliyeti, Esneklik).....	129
10.7.3. Keçeleşme Kabiliyeti	130
10.7.4. Yumuşaklık	131
10.7.5. Parlaklık	131
10.7.6. Renk.....	132
10.7.7. Nem Tutma Kabiliyeti.....	132

10.7.8. Kıl Sıklığı (Gömlek Kesafeti).....	133
10.7.9. Bir Örneklik (Tecanüs)	133
10.7.10. Isı İletme (Ateşten Etkilenme).....	134
18.8. Yapağı Özellikleri ile İlgili Diğer Tanımlamalar	134
10.8.1. Yapağı Gömleği.....	134
10.8.2. Nem.....	135
10.8.3. Yağıltı, Yağ	135
10.8.4. Ter.....	135
10.8.5. Randıman	136
11. KOYUNLARDA YAŞ TAYİNİ.....	137
KAYNAKLAR	139

KEÇİ YETİŞTİRİCİLİĞİ

1. KEÇİ YETİŞTİRİCİLİĞİNİN ÖNEMİ.....	145
1.1. Türkiye’de Keçi Yetiştiriciliğinin Yeri ve Önemi.....	146
2. KEÇİNİN EVCİLLEŞTİRİLMESİ VE KÖKENİ.....	149
2.1. Capra Aegagrus (Hilal Boynuzlu).....	149
2.2. Capra Falconeri (Burgu Boynuzlu)	149
2.3. Capra Prisca (Kılıç Boynuzlu)	149
3. EVCİL KEÇİ İRKLARININ SINIFLANDIRILMASI.....	151
3.1. Verim Yönlerine Göre Keçi Irkları	151
3.1.1. Süt Verim Yönlü Keçi Irkları.....	151
3.1.2. Et Verim Yönlü Keçi Irkları.....	151
3.1.3. Elyaf Verim Yönlü Keçi Irkları.....	151
3.1.4. Kombine Verim Yönlü Keçi Irkları.....	151
3.2. Geliştirildikleri Bölgelere (Orijinlerine) Göre Keçi Irkları.....	152
3.2.1. İsviçre Orijinli Keçi Irkları.....	152
3.2.2. Akdeniz Orijinli Keçi Irkları.....	152
3.2.3. Asya Orijinli Keçi Irkları	152
3.2.4. Diğer Keçi Irkları.....	152
4. TÜRKİYE’DE YETİŞTİRİLEN KEÇİ İRKLARI	153
4.1. Kıl Keçisi	153
4.2. Ankara (Tiftik) Keçisi	155

4.3. Kilis Keçisi	157
4.4. Honamlı Keçisi	159
4.5. Norduz Keçisi	161
4.6. Abaza Keçisi	162
4.7. Türkiye’de Yetiştirilen Diğer Keçi Irkları	163
4.7.1. Malta (Maltız) Keçisi	164
4.7.2. Halep Keçisi	164
4.7.3. Saanen Keçisi	164
4.7.4. Gürcü Keçisi	164
5. DÜNYADAKİ ÖNEMLİ KEÇİ IRKLARI	165
5.1. İsviçre Orijinli Keçi Irkları	165
5.1.1. Saanen Keçisi	165
5.1.2. Toggenburg Keçisi	166
5.1.3. Alp Keçisi	168
5.1.4. Grison Keçisi	169
5.1.5. Wallis Keçisi	170
5.2. Akdeniz Orijinli Keçi Irkları	171
5.2.1. Malta (Maltız) Keçisi	171
5.2.2. Halep Keçisi	172
5.2.3. Nubi Keçisi	173
5.2.4. Murcia-Granada Keçisi	174
5.3. Asya Orijinli Keçi Irkları	175
5.3.1. Gürcü Keçisi	175
5.3.2. Kaşmir Keçisi	176
5.3.3. Jamunapari Keçisi	178
5.4. Afrika Orijinli Keçi Irkları	179
5.4.1. Boer Keçisi	179
5.4.2. Kalahari Keçisi (Kalahari Kırmızısı)	180
6. KEÇİ YETİŞTİRİCİLİĞİNDE SÜRÜ YÖNETİMİ	183
6.1. Sıfat Öncesi Bakım ve Besleme	183
6.2. Sıfat Döneminde Bakım ve Besleme	185
6.3. Gebelik Döneminde Bakım ve Besleme	187
6.4. Doğum ve Laktasyon Döneminde Bakım ve Besleme	189

7. TİFTİK, KIL ve KAŞMİR ÜRETİMİ.....	193
7.1. Tiftik Kılının Özellikleri ve Tiftik Kılının Yapısı.....	193
7.2. Tiftik Kılı Çeşitleri.....	193
7.3. Tiftiğin Fiziksel Özellikleri.....	194
7.4. Tiftiğin Sınıflandırılması.....	196
7.4.1. Türkiye Tiftiklerinin Sınıflandırılması.....	196
7.4.2. Amerikan Tiftiklerinin Sınıflandırılması.....	196
7.4.3. Güney Afrika Tiftiklerinin Sınıflandırılması.....	196
7.5. Tiftiğin Kullanıldığı Yerler.....	197
7.6. Kıl Üretimi.....	197
7.6.1. Kaba Üst Kıl Üretimi.....	197
7.6.2. Kaşmir Üretimi.....	198
7.6.2.1. Kaşmir Lifinin Özellikleri.....	198
7.6.2.2 Kaşmir Üretimi ve Kullanım Alanları.....	199
KAYNAKLAR.....	200

KOYUN-KEÇİ BARINAKLARI VE YETİŞTİRME HİJYENİ

GİRİŞ.....	205
1. BARINAKLARIN PLANLANMASI.....	207
1.1. Barınak Yapımında Amaç.....	207
1.2. Barınak Yapımında Yer Seçimi.....	207
1.3. Barınak Yapımının ve Tesislerin Planlanması.....	208
2. BARINAK İNŞAATININ PLANLANMASI.....	211
2.1. Zemin Alanı.....	211
2.2. En ve Uzunluk.....	213
2.3. Yükseklik.....	213
2.4. Pencereler ve Havalandırma Bacaları.....	213
3. BARINAKLARDA SICAKLIK, NEM VE İSTENMEYEN GAZLAR.....	215
3.1. Sıcaklık.....	215
3.2. Nem ve Arzu Edilmeyen Gazlar.....	215
4. BARINAKLARDA TEMİZLİK, DEZENFEKSİYON VE YETİŞTİRME HİJYENİ.....	217

KAYNAKLAR	219
------------------------	------------

DOMUZ YETİŞTİRİCİLİĞİ

1. GİRİŞ.....	225
1.1. İngiltere Domuz Endüstrisi	228
2. TERMİNOLOJİ.....	228
3. DOMUZUN KÖKENİ VE EVCİLTİLMESİ	229
4. EVCİL DOMUZUN TAKSONOMİDEKİ YERİ.....	230
5. DOMUZUN ÖZELLİKLERİ	231
5.1. Morfolojik Özellikleri	231
5.2. Fizyolojik Özellikleri ve Ölçüleri.....	231
6. DOMUZLARDA YETİŞTİRME BİYOLOJİSİ.....	234
6.1. Erkeklerde Üreme Fizyolojisi	234
6.2. Östrus.....	234
6.3. Flaşing ve Senkronizasyon	236
6.4. Çiftleştirme	237
6.5. Gebelik	238
6.6. Doğum	239
6.7. Laktasyon.....	240
7. DOMUZLARIN VERİM ÖZELLİKLERİ.....	240
7.1. Döl Verimi	240
7.2. Et Verimi	242
7.3. Besi Performansını Etkileyen Faktörler.....	243
7.4. Diğer Verimleri	244
8. DOMUZ IRKLARI	244
9. DOMUZ YETİŞTİRME.....	275
9.1. Saf Yetiştirme	275
9.2. Melezleme.....	276
9.3. Domuzlarda Ayıklama Nedenleri.....	277
9.4. Damızlık Dişilerin Seçimi	277
9.5. Damızlık Erkeklerin Seçimi.....	279
9.6. Performans Kayıtlarının Etkili Kullanımı.....	281
9.7. Seleksiyonla Sürü Islahı	282

10. PRATİK BAKIM VE YÖNETİM.....	283
10.1. Erkekler	283
10.2. Dişiler	283
11. SÜTTEN KESME.....	286
11.1. Erken Süttten Kesmenin Avantajları	287
11.2. Erken Süttten Kesmenin Dezavantajları	289
12. BESİ DOMUZLARININ BARINDIRILMASI	290
12.1. Bölme Etkisi.....	290
12.2. Bina Şartlarının Etkisi.....	291
12.3. Atıkları Uzaklaştırma Sistemi	293
13. DOMUZ BESLEME.....	293
12.3. Yem Tüketimi	294
13.2. Anemi / Demir Eksikliği	295
13.3. Öksüz Yavruların Beslenmesi.....	295
14. YETİŞTİRİCİLİKTEKİ TEMEL UYGULAMALAR	296
14.1. Diş Kesimi.....	297
14.2. Kuyruk Kesme.....	298
14.3. Kastrasyon.....	299
14.4. Enjeksiyon.....	299
14.5. Kimlik Tespiti	299
15. ÖNEMLİ BAZI DOMUZ HASTALIKLARI	300
16. KAYNAKLAR.....	302

KANATLI HAYVAN YETİŞTİRİCİLİĞİ

ETLİK PİLİÇ (BROYLER) YETİŞTİRİCİLİĞİ

1. DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE ETLİK PİLİÇ ÜRETİMİ.....	311
1.1. Etlik Piliçlerin Sınıflandırılması.....	314
1.1.1. Hızlı Gelişen Etlik Piliçler	314
1.1.2. Yavaş Gelişen Etlik Piliçler	315
2. BROYLER EBEVEYN VE TİCARİ HİBRİTLERDE PERFORMANS DEĞERLERİ.....	316
3. BROYLER ÜRETİMİNDE YETİŞTİRME SİSTEMLERİ	318
3.1. Yer Durumuna Göre Yetiştirme Sistemleri	318

3.1.1. Altlıklı Yer Sistemi	318
3.1.2. Kafes Sistemi	318
3.2. Yetiştirme Şekline Göre Sistemler	318
3.2.1. Hepsi İçeri Hepsi Dışarı Sistemi	318
2.2.2. Devreler Halinde Üretim Sistemi (Multiple Brooding)	319
4. YETİŞTİRME TEKNİĞİ	319
4.1. Kümelerin Hazırlanması	319
4.2. Cıvcıvlerin Yerleştirilmesi	320
4.3. Cıvcıvlerin Yerleştirilmesinden Sonraki İşlemler	320
4.4. Sıcaklık ve Nem	321
4.5. Altlık	324
4.6. Yerleşim Sıklığı	324
4.7. Aydınlatma	325
4.7.1. Pencere (açık tip) Kümelerde Aydınlatma	325
4.7.2. Penceresiz (çevre kontrollü) Kümelerde Aydınlatma	325
4.7.3. Işık Şiddeti	327
4.8. Küme Yalıtımı	327
4.9. Zararlı Gazlar ve Tozlar	327
4.10. Su ve Suluklar	329
4.11. Yem ve Yemlikler	331
4.11.1. Yem Çeşidine Göre Yemleme Programları	332
4.11.2. Gaga Kesimi	334
5. ETLİK PİLİÇLERDE BESİ SÜRESİ VE KESİM SÜRECİ	336
5.1. Etlik Piliçlerin Kesim İçin Yakalanması ve Nakliyesi	336
5.2. Etlik Piliçlerde Üretimin Değerlendirmesi	337
5.3. Üniformite (Bir Örneklik)	338
6. ÜRETİM DÖNEMLERİ ARASI TEMİZLİK VE DEZENFEKSİYON	339
7. SAĞLIK KORUMA	340
8. ETLİK PİLİÇ REFAHI	340
9. KAYNAKLAR	344

YUMURTACI TAVUK YETİŞTİRİCİLİĞİ

1. GİRİŞ	351
1.1. Dünyada Yumurta Tavuğu Yetiştiriciliği	351
1.2. Türkiyede Yumurta Tavuğu Yetiştiriciliği	352
2. EVCİL TAVUĞUN KÖKENİ VE IRKLAR	354
2.1. Tavuk Irklarının Sınıflandırılması.....	355
2.1.1. Kombine Verimli Irklar.....	356
2.1.1.1. Plymouth Rock	356
2.1.1.2. Rhode Island Red	357
2.1.1.3. Wyandotte.....	358
2.1.1.4. Australorp	359
2.1.1.5. New Hampshire	359
2.1.2. Yumurtacı Irklar	360
2.1.2.1. Leghorn	360
2.1.2.2. Minorca	361
2.1.2.3. Ancona	362
2.1.2.4. Mavi Endülüs	362
2.1.3. Etçi Irklar	363
2.1.3.1. Brahma	363
2.1.3.2. Cochin	363
2.1.3.3. Langshan	364
2.1.3.4. Orpington.....	365
2.1.3.5. Sussex.....	365
2.1.3.6. Dorking.....	366
2.1.3.7. Cornish	366
2.2. Yerli Irklar	367
2.2.1. Denizli.....	367
2.2.2. Gerze (Hacı Kadın).....	367
2.2.3. Sultan	368
2.3. Ticari Ebeveynler ve Hibritler	368
2.3.1. Ticari Yumurtacı Ebeveynler	368
2.3.2. Ticari Yumurtacı Hibritler	370
2.3.3. Yerli Yumurtacı Hibritler.....	372
2.4. Yeni Geliştirilen Tavuk Irklarımız.....	374

3. TAVUĞUN BİYOLOJİK YAPISI.....	377
3.1. Baş.....	378
3.2. Kanatlar, Telekler ve Tüyler	378
3.3. Ayak ve Bacaklar	379
3.4. Deri.....	379
3.5. İskelet Sistemi	379
3.6. Solunum Sistemi	379
3.7. Sindirim Sistemi.....	379
3.8. Boşaltım Sistemi	380
3.9. Üreme Sistemi.....	380
4. YUMURTA VE YUMURTA KALİTE ÖZELLİKLERİ.....	381
4.1. Yumurtanın Besleyici Değeri.....	381
4.2. Yumurtanın Bölümleri.....	381
4.3. Yumurta Kalitesi	383
4.3.1. Yumurtaların Kırılmadan İncelenmesi.....	383
4.3.2. Yumurtaların Kırılarak İncelenmesi	384
4.3.2.1. Dış Kalite Özellikleri	384
4.3.2.2. İç Kalite Özellikleri.....	385
4.4. Yumurtalarda Kalite Sınıflandırması.....	385
4.5. Yumurta Üzerinde Bulunan Kodlar.....	387
5. KÜMESLER VE KÜMES İÇİ ÇEVRE KOŞULLARI.....	387
5.1. Kümes İçi İklim Koşulları	388
5.1.1. Sıcaklık	388
5.1.2. Nem.....	389
5.1.3. Hava Hızı	390
5.1.4. Kümes İçindeki Gaz Emisyonları	391
5.2. Kümeslerin Planlanması	392
5.3. Kümes Boyutları ve Özellikleri	394
5.3.1. Kümes Genişliği	394
5.3.2. Kümes Uzunluğu	394
5.3.3. Kümes Yüksekliği	394
5.4. Kümes Çeşitleri.....	395
5.4.1. Yapı Şekline Göre Kümesler.....	395

5.4.1.1. Açık Kümesler	395
5.4.1.2. Yarı Açık Kümesler (Kısmi Çevre Denetimli Kümesler).....	395
5.4.1.3. Tam Çevre Denetimli (Kapalı) Kümesler.....	395
6. YUMURTACI TAVUK YETİŞTİRİCİLİĞİ	396
6.1. Yumurta Tavukçuluğunda Hedefler	396
6.2. Yetiştirme Sistemleri	397
6.3. Yumurta Tavukçuluğunda Yetiştirme Sistemleri.....	397
6.3.1. Yerde Yetiştirme.....	397
6.3.1.1. Altlıklı Yer Sistemi	397
6.3.1.2. Izgaralı Sistem	398
6.3.2. Geleneksel Kafes Zistemi.....	399
6.3.2.1. Batarya tipi (H) kafesler	401
6.3.2.2. Kaliforniya Tip Kafes Sistemi	401
6.3.3. Alternatif Yetiştirme Sistemleri.....	403
6.3.3.1. Yerde Yetiştirmeye Alternatif Sistemler	403
6.3.3.1.1. Serbest Yetiştirme Sistemi (Free Range).....	405
6.3.3.1.2. Yarı Entansif Sistem.....	406
6.3.3.1.3. Derin Altlıklı Sistem (Deep Litter).....	406
6.3.3.1.4. Tünek Sistemi	406
6.3.3.2. Kafeste Yetiştirmeye Alternatif Sistemler	407
6.3.3.2.1. Zenginleştirilmiş Kafes Sistemleri (Enriched Cages).....	407
6.3.3.2.2. Çekme Kat Sistemi (Kuşluk Sistemi / Aviary).....	408
6.4. Organik Tavukçuluk.....	409
6.5. Havalandırma	412
6.6. Tavukçulukta Kullanılan Ekipmanlar.....	415
6.6.1. Kafesler	416
6.6.2. Yemlikler.....	417
6.6.3. Suluklar	421
6.6.4. Folluklar	421
6.6.5. Isıtmada Kullanılan Ekipmanlar	422

6.6.6. Aydınlatma Ekipmanları	423
6.7. Yumurta Tavukçuluğunda Yetiştirme Uygulamaları	423
6.7.1. Cıvcıvlerin Kümese Yerleştirilmesi.....	423
6.7.2. Yerleşim Sıklığı.....	424
6.7.3. Aydınlatma	425
6.7.3.1. Aydınlatma Programları	426
6.7.3.1.1. Çevre Kontrollü Kümeslerde Aydınlatma Programı	426
6.7.3.1.2. Pencereli Kümeslerde Aydınlatma Programı	427
6.7.3.1.3. Kesikli Aydınlatma.....	429
6.7.3.1.4. Tip Simetrik Aydınlatma Uygulamaları (Hemeral).....	429
6.7.3.1.5. Tip Asimetrik Aydınlatma Uygulamaları (Hemeral).....	429
6.8. Damızlık Tavuk Yetiştiriciliği	429
6.8.1. Islah İşletmeleri	430
6.8.2. Üretim İşletmeleri.....	430
6.8.3. Yetiştirme Sistemi	431
6.9. Yumurta Verimi ve Kalitesini Etkileyen Faktörler	431
6.9.1. Yerleşim Sıklığı.....	431
6.9.2. Yaş.....	432
6.9.3. Hayvan Materyali	432
6.9.4. Günlük Cıvciv Ağırlığı	433
6.9.5. Yetiştirme Sistemi	433
6.9.6. Cıvciv Büyütme Döneminde Yapılan Bazı Uygulamalar	434
6.9.7. Besleme.....	435
6.9.8. Hastalıklar	435
7. TAVUKLARDA İSTENMEYEN DAVRANIŞLAR	435
7.1. Gurk Olma	435
7.2. Kanibalizm.....	435
7.3. Yumurta Yeme.....	436
7.4. Yere Yumurtlama.....	437

8. TAVUKÇULUKTA YAPILAN BAZI UYGULAMALAR	437
8.1. Gaga Kesimi	437
8.2. İbik, Tırnak ve Kanat Kesimi.....	438
9. ZORLAMALI TÜY DÖKÜMÜ (FORCE MOLTING).....	439
9.1. Zorlamalı Tüy Döküm Metotları.....	439
9.1.1. Yem, Su ve Işık Sınırlandırılması ile Tüy Dökümü.....	440
9.1.1.1. Geleneksel Tüy Döküm Metodu	440
9.1.1.2. Kaliforniya Metodu	441
9.1.1.3. Washington Metodu	441
9.1.1.4. Kuzey Karolina Metodu	441
9.1.2. Rasyonda Bazı Minerallerin Miktarının Artırıldığı veya Azaltıldığı Metotlar.....	442
9.1.3. Tane Yem Ağırlıklı Rasyonların Kullanılması.....	442
9.1.4. Kimyasal Maddelerin Kullanıldığı Metotlar	442
9.2. Yem Kısıtlaması Olmaksızın Zorlamalı Tüy Döküm Programı	443
9.3. Zorlamalı Tüy Dökümünün Etkileri.....	444
10. CİNSİYET TAYİNİ	446
10.1. Günlük Cıvcivlerde Cinsiyet Tayini	446
10.1.1. Zikzak Kalıtım.....	446
10.1.1.1. Kanatta Tüylene Hızına Göre Cinsiyet Tayini... 446	
10.1.1.2. Tüy Rengine Göre Cinsiyet Tayini	447
10.1.1.3. Ayak Rengine Göre Cinsiyet Tayini	448
10.1.2. Doğal Otokseks.....	449
10.1.3. Japon Yöntemi (Geriyeye Bakarak)	449
10.2. Kuluçkadan Önce Cinsiyet Tayini.....	449
10.3. Kuluçka Döneminde Cinsiyet Tayini.....	449
11. KAYNAKLAR.....	451

KULUÇKA BİLGİSİ

1. GİRİŞ.....	463
1.1. Yumurtaların Toplanması ve Depolanması	463
1.1.1. Yumurtaların Depolanması	463
1.1.2. Yumurtaların Dezenfeksiyonu.....	464
1.1.3. Yumurtaların Kuluçka Edilmesi.....	464

1.1.3.1. Isı	465
1.1.3.2. Nem.....	465
1.1.3.4. Çevirme	465
1.1.3.5. Havalandırma.....	466
2. KULUÇKAHANEDE YUMURTA ve CİVCİVLERE UYGULANAN İŞLEMLER.....	466
3. YUMURTACI HİBRİT CİVCİVLERDE CİNSİYET TAYİNİ	467
4. KULUÇKAHANELER.....	469
5. KULUÇKAHANE YÖNETİMİ.....	470
6. TAVUK YUMURTALARINDA KULUÇKA PERFORMANSI	471
7. KULUÇKA PROBLEMLERİ	472
7.1. Genel Kuluçka Problemleri.....	473
7.2. Özel Kuluçka Problemleri	475
8. KAYNAKLAR.....	482